

Европейски съд по правата на човека

Екле срещу Федерална република Германия
(Eckle v. Federal Republic of Germany)

Жалба № 8130/78

Решение от 15 юли 1982 г.

(резюме)*

Чл. 25, т. 1¹: понятието “жертва”; [чл. 6, т. 1](#): разумен срок на производството при наличие на наказателно обвинение

Понятието “жертва” по смисъла на чл. 25 означава лицето, пряко засегнато от разглежданото действие или бездействие. Наличието на нарушение е мислимо и при липса на вреда.

В наказателната материя периодът, който Съдът разглежда, за да прецени разумния характер на продължителността на производството, започва веднага щом лицето бъде “обвинено”. Това може да стане и в момент, предхождащ постъпването на делото в първоинстанционния съд, като датата на ареста или датата, на която засегнатото лице е било официално уведомено за предприеманото срещу него наказателно преследване, или датата на образуване на предварително разследване. В наказателните дела периодът, за който се прилага чл. 6, т. 1, обхваща разглежданите процедури в цялост, включително и производството по обжалване. В случай на осъждане, няма “определяне ... при наличие на наказателно обвинение” по смисъла на чл. 6, т. 1, докато не бъде окончателно определено наказанието. Разумният характер на продължителността на производството се преценява във всеки отделен случай, съобразно специфичните за него обстоятелства. При преценката Съдът взема под внимание обстоятелства като сложността на делото, поведението на жалбоподателите и поведението на съдебните власти. В случай на забавяне на някое дело, в тежест на правителството е да го обясни и да докаже, че е предприело ефективни мерки, за да се справи с възникнали проблеми.

Факти по делото

През 1952 г. г-н Екле основал строителна фирма, която ръководел заедно със съпругата си. Фирмата се занимавала с доставка на строителни материали и по-късно със строителство на кредит за хора, които искали да строят, но нямали достатъчно финансови средства. Такава система, която жалбоподателят сам нарекъл “системата Екле”, дотогава не била използвана в търговията със строителни материали. Той покривал финансовите си нужди – поне от 1962 г.

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

¹ Сега [чл. 34](#)

нататък – със заеми от частни лица, на които предлагал ипотеките като гаранция. През 1966 г. обаче, поради различни затруднения, г-н Екле спрял плащанията на сумите, които дължал на кредиторите си. Цялата сума, която дължал по това време, възлизала приблизително на 10 млн. марки. Търговската дейност на жалбоподателите г-н и г-жа Екле била обект на три различни наказателни производства в Трир, Саарбрюкен и Кьолн, в периода от 195 г. до 1967 г. Първото и последното от тях са предмет на разглеждане в настоящото дело. Жалбоподателите твърдят, че тяхната продължителност е надвишила "разумния срок" по чл. 6, т. 1 на Конвенцията.

Резюме на решението на Европейския Съд

I. По предварителното възражение на правителството по чл. 25, т. 1

Правителството твърди, че жалбоподателите не могат да бъдат считани за жертви по смисъла на чл. 25, т. 1, защото германските съдилища сами са установили нарушението на Конвенцията и са го компенсирани. Съдът в Трир взел предвид прекомерната продължителност на производството при определяне на наказанието, а съдът в Кьолн – като прекратил делото съгласно разпоредба на вътрешното законодателство, установяваща възможност за прекратяване на производството по отношение на някои от обвиненията в случаи, в които предвиденото за тези обвинения наказание е незначително в сравнение с наложеното или очакваното по други обвинения.

Европейският съд приема: "Понятието "жертва" по смисъла на чл. 25 означава лицето, пряко засегнато от разглежданото действие или бездействие – наличието на нарушение е мислимо и при липса на вреда. Вредата е от значение единствено в контекста на чл. 50. Следователно, смекчаването на присъдата и прекратяването на наказателното преследване, извършени с оглед на прекомерната продължителност на производството, по принцип не лишават засегнатото лице от неговото качество на жертва по смисъла на чл. 25. Съдът не изключва възможността от това общо правило да се направи изключение, когато националните органи изрично или по същество са признали нарушението на Конвенцията и са го компенсирани. При такива обстоятелства, дублиране на вътрешнонационалния процес с производство пред Комисията и Съда би изглеждало трудно съвместимо със субсидиарния характер на защитния механизъм, установен от Конвенцията. Тъй като Конвенцията представлява неразделна част от правото на ФРГ Германия, нищо не е пречело на съдилищата в страната да приемат, ако преценят, че са налице данни в този смисъл, че Конвенцията (и по-специално чл. 6, т. 1) е била нарушена."

Съдът установява, че в конкретния случай нито едно от съдилищата, разглеждали делата, не е постановило изрично, че има нарушение на чл. 6, т. 1. "Дори да може да се приеме, че в решенията си те са признали по един достатъчно ясен начин нарушението на изискването за "разумен срок", остава необходимостта то да бъде компенсирано." Съдът приема, че въпросът доколко намаляването на присъдата от съда в Трир и прекратяването на производството от съда в Кьолн са компенсирани твърдяното нарушение е неразривно свързан с въпроса за обхвата на това нарушение, поради което тези предварителни възражения на правителството трябва да бъдат разгледани заедно с въпросите по съществуването на жалбата.

II. По твърдяното нарушение на чл. 6, т. 1

A. Начало и край на периода, който се преценява

"В наказателните производства "разумният срок" по чл. 6, т. 1 започва веднага щом лицето бъде "обвинено". Това може да стане и в момент, предхождащ постъпването на делото в първоинстанционния съд, като датата на ареста или датата, на която засегнатото лице е било официално уведомено за предприеманото срещу него наказателно преследване, или датата на образуване на предварително разследване. "Обвинение" по смисъла на чл. 6, т. 1 може да се дефинира като "официалното уведомяване на едно лице, направено от компетентния орган, за твърдението, че е извършило престъпление", една дефиниция, която кореспондира и с критерия дали "положението на [заподозрения] е било съществено повлияно"."

В конкретния случай, по отношение на производството в Трир Съдът отбелязва, че в резултат на първата тъжба срещу г-н Екле прокуратурата не е предприела формални следствени действия, а само е поискала от съответните органи информация относно съществуването на максимални цени в търговията със строителни материали и е прекратила преписката, без полицията или прокурор да са разпитвали свидетели или г-н и г-жа Екле. Поради това Съдът приема, че истинско предварително разследване е започнало впоследствие, когато по оплакванията срещу г-н и г-жа Екле е бил извършен разпит на многобройни свидетели, с цел не да се прецени дали да се образува предварително производство, а като част от такова производство. За начален момент Съдът приема датата, на която жалбоподателите са узнали за това разследване. За начален момент на производството в Кьолн Съдът счита датата, на която на жалбоподателите е била връчена заповед за претърсване и изземване.

"Що се отнася до края на "срока", в наказателните дела периодът, за който се прилага чл. 6, т. 1, обхваща разглежданите процедури в цялост, включително и производството по обжалване." Съдът приема, че по отношение на процедурите в Трир в него се включва и производството по присъединяване на наказанията, наложени на жалбоподателите от различни съдилища. В това отношение Съдът отчита, че по германския закон кумулацията на наказанията не е просто въпрос на изчисление, а включва преценка на всички престъпления, за които са постановени присъди, и на обстоятелствата, свързани с личността на подсъдимите. Местният съд е бил длъжен да отчете като смекчаващо обстоятелство и продължителността на процедурите до постановяването на окончателно решение. "В случай на осъждане, няма "определяне при наличие на наказателно обвинение", по смисъла на чл. 6, т. 1, докато не бъде окончателно определено наказанието." Поради това, по отношение на процедурите в Трир за краен момент на разглеждания период Съдът приема датата на решението на апелативния съд, с което е потвърдено първоинстанционното решение по кумулацията, а за процедурите в Кьолн – датата на прекратяване на производството. Съдът заключава, че периодът, който трябва да се прецени с оглед изискванията на чл. 6, т. 1, е 17 години и 3 седмици за процеса в Трир, и 10 години, 4 месеца и 10 дни – за този в Кьолн. "Като е обърнало внимание на факта, че жалбоподателите са продължили своята незаконна дейност по време на разследването на случая в Трир, правителството е поискало от Съда да приспадне от общата

продължителност на това производство времето, през което са били извършвани нови престъпления. Съдът възприема този фактор просто като един от елементите, които са от значение при преценката за “разумността” на “срока”.

Б. Разумният характер на продължителността на производството

Той трябва да се преценява във всеки отделен случай, според специфичните му обстоятелства. При тази преценка Съдът взема предвид, наред с други фактори, сложността на делото, поведението на жалбоподателите и поведението на съдебните власти. В настоящия случай имаме производства, продължили съответно 17 и 10 години. Такова забавяне е без съмнение необичайно и по принцип би трябвало да се счита за надхвърлящо “разумния срок”. При такива обстоятелства, в тежест на ответната държава е да обясни тази продължителност.”

1. Процесът в Трир

“Макар и да изглежда относително несложен от правна страна, случаят, разследван и съдебно разгледан в Трир, без съмнение е създал сериозни проблеми, най-вече с оглед на големия обем на дейността на жалбоподателите и на изобретателния начин, по който те са представяли методите си за финансиране на договори за продажба. Освен това, в течение на разследването делото е било допълнително усложнено от факта, че (...) [по време на производството] все още са били сключвани много незаконни договори за заем. С поведението си г-н и г-жа Екле не само не са допринасяли за по-бързо движение на делото, но и са прибегвали до действия, предизвикващи забавяне – включително систематично искани отводи на съдиите. Някои от тези действия могат дори да се тълкуват като примери за стратегия на умишлено създаване на пречки. При все това, както с основание е подчертала Комисията, чл. 6 не изисква жалбоподателите активно да съдействат на съдебните власти. Не може и да им се отправи упрек, задето са използвали всички средства за защита, предоставени от вътрешното законодателство. Все пак, споменатото по-горе тяхно поведение представлява обективен факт, несвързан с поведението на ответната държава, което трябва да се вземе предвид при преценката дали процедурите са надхвърлили разумния срок по чл. 6, т. 1.”

Според жалбоподателите, продължителността на производството е причинена от начина, по който съдебните власти са водили делото. Принципно им възражение е, че са били образувани три различни предварителни и съдебни производства, вместо да бъдат съединени, както и че са били разследвани прекалено много отделни случаи. “Съдът, както и Комисията, стигна до извода, че компетентните власти не са действали с необходимото усърдие и експедитивност. Така огромният брой случаи, подложени на разследване, е допринесъл за удължаването на предварителното производство.” Според правителството, принципът за задължително разследване на всички престъпни деяния е заставил властите да процедират по този начин. “Съдът обаче не намира този аргумент за убедителен. Във всеки случай, когато става въпрос за изпълнение на задължения, поети от нея по силата на чл. 6, държавата не може да се крие зад евентуалните недостатъци на собственото си вътрешно законодателство.” Съдът отбелязва при това, че по приложимия вътрешен закон в сила по това време не е имало пречка за

прекратяване на производството по някои от повдигнатите обвинения – напротив, съществувала е такава практика, която по-късно е била и законодателно закрепена. Съдът отбелязва също и липсата на разумно оправдание за следните факти: 6 години след започване на разследването прокуратурата в Трир е преценила, че единственият начин на действие във връзка с новите извършени престъпления, за които е имала данни, е да оттегли обвинителния акт, за да се проведе допълнително разследване; изтекла е приблизително още 1 година преди тези нови случаи да бъдат прехвърлени за разследване на прокуратурата в Кьолн, след което обвинителният акт е бил внесен отново, без никакви изменения; присъдата от 17 март 1972 г. е била връчена на жалбоподателите едва на 12 февруари следващата година. “Без съмнение, както и правителството е подчертало, съставянето на присъдата е изисквало анализ на огромна маса документи, но това само по себе си не може да оправдае период от близо 11 месеца след постановяването ѝ. Накрая, производство за контрол за законосъобразност е продължило почти три години.”

Правителството подчертава факта, че по делото Екле е било разглеждано едно от първите големи икономически престъпления. “Съдът осъзнава, че първоначално специфичните форми на икономическа престъпност са създали на съдебните власти множество проблеми, по-специално във връзка с експедитивното и безпрепятствено провеждане на наказателното производство. Съдът отчита също усилията, положени от Федерална република Германия в законодателната и административна сфера, за да се справи с този проблем с необходимата бързина. И все пак, Съдът не може да придаде на тези фактори решаващо значение при произнасянето си по настоящото дело, тъй като ситуацията, пред която са били изправени компетентните власти, съвсем не е била изключителна. В светлината на всички тези разнообразни фактори Съдът достига до заключението, че трудностите при разследването и поведението на жалбоподателите сами по себе си не са причина за продължителността на производството: една от основните причини за това е в начина, по който съдебните власти са водили делото. Като се има предвид продължителността на забавянията, отговорността за които е на ответната държава, намаляването на наказанието, което окръжният съд е заявил, че извършва в полза на жалбоподателите, не може да им отнеме правото да твърдят, че са жертви по смисъла на чл. 25: решението на окръжния съд не съдържа достатъчно данни, за да може да се установи в каква степен продължителността на производството е била взета под внимание, с оглед на целите на Конвенцията. Поради това Съдът отхвърля предварителните възражения на правителството по тези въпроси и заключава, че производството в Трир е надхвърлило разумния срок, в нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията.”

2. Процесът в Кьолн

“Случаят, разследван и съдебно разгледан в Кьолн, е засягал първоначално 15 лица и дейност извън страната. Той е касаел обвинения не само за измама, но също и за умишлен фалит и за укриване на данъци. Подобно на Комисията, Съдът счита, че делото е било особено трудно и сложно. Както и в Трир, г-н и г-жа Екле са забавяли производството чрез подаване на множество молби и жалби, често придружавани от искания за удължаване на срока за представяне на писмени защиты. Жалбоподателите твърдят, че единствено съдебните органи са

отговорни за забавянията. Съдът, както и Комисията, достигна до заключението, че компетентните власти не са действали с необходимите усърдие и експедитивност. Той отбелязва по-специално, че са изтекли почти 3 години между внасянето на обвинителния акт и започването на съдебния процес. В тази връзка правителството се позовава на голямото натоварване, на което са били подложени по това време съставите на окръжния съд, занимаващи се с икономически престъпления, и изброява редица мерки, взети за справяне с това положение. Съдът отчита, че властите са положили усилия да намалят натрупването на дела пред окръжния съд, като са увеличили броя на специализираните състави от 2 (през 1973 г.) на 6 (през 1977 г.). Въпреки това Съдът счита, че като се има предвид изтеклият дълъг период от време правителството не може да се позовава на големия обем на работа на окръжния съд, който обем съвсем не е нещо изключително сам по себе си. По същата причина, подобно на случая, разследван и съдебно разгледан в Трир, Съдът не смята за възможно да придаде решаващо значение на усилията на Федерална република Германия да се пребори с икономическите престъпления с по-голяма експедитивност и ефикасност, макар и да са били ползотворни. На базата на всички взети под внимание разнообразни фактори Съдът стигна до заключението, че трудностите при разследването и поведението на жалбоподателите сами по себе си не са причина за продължителността на производството: една от основните причини за това е в начина, по който съдебните власти са водили делото. Прекратяването на производството, постановено от окръжния съд на 21 септември 1977 г. със съгласието на жалбоподателите, по принцип е можело да се отрази на правото им да претендират, че са "жертви" по смисъла на чл. 25, но продължителността на забавянията, причинени от властите, е била такава, че жалбоподателите по никакъв начин не са загубили качеството си на "жертви". Освен това, нищо в решението за прекратяване, независимо дали се интерпретира или не в светлината на формалните доводи, представени от прокуратурата, не сочи то да е било взето с оглед на споменатите по-горе забавяния. Поради това Съдът отхвърля предварителните възражения на правителството по тези въпроси и заключава, че продължителността на процеса в Кьолн надвишава разумния срок, в нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията."²

² Решението е единодушно по всички въпроси.